

AJÁNLÁS AZ IRIGY ÉS LUSTA OLVASÓNAK

Szepsi Csombor Márton írja 1620-ban megjelent európai útikönyvében: „*Örülök rajta, ha meghallom, hogy ez könyvecském után irigyeim támadtanak, mert akkor veszem eszembe, hogy nem szintén minden haszontul üres lött írásom. Semmi állapotnak alitom azt, melynek nincsen irigye. Láttam még az Britanniai tengeren is, hogy az tüzes tolvajok az terhes hajók mellett incselkedtenek, az üreseket pedig szabadságosan elbocsátották...*”. Így én is remélem, hogy az olvasót annyira megragadja, amit ebben a könyvben talál, hogy irigység támad a szívében. Irigyli azt, aki személyes ismerősének mondhatja ezeket a gyönyörű fákat, és irigyli azt a sok kalandot, amit a „fázás”, a fakesés hozott.

Remélem továbbá, hogy az olvasó nemcsak irigy, hanem lusta is. Hogy miért? Mert ez a könyv tulajdonképpen árulás. Elárulom a nagy fákat, melyek fennmaradásukat annak köszönheték, hogy meg tudtak húzódni egy csöndes, elfelejtett zugban, „*időszigetben*”, ahol évszázadokig nem történt semmi lényeges változás. Nem csattogott a fejsze, nem szántottak és égettek, nem építettek házat és utat, nem tapostak-döngöltek turistalábak, nem nyomultak iskoláshadak. Itt most elárulom a fákat, lerántom a leplet szemérmes rejtőzködésükről, műholdas navigációs adatokkal szögezem őket pőre helyükhöz. Mentségül azt tudom felhozni, hogy az olvasók többsége úgyis lusta, és megelégszik a könyv forgatásával. Nem fogja csapat-papot hagyva megrohanni, nyugalmukból kizökkenteni a nagy fákat, nem vállalja a sárdagasztást, napszúrást, bögölycsípést, törtetést a tüskés bozótban, a sokszor hiábavaló keresgélést – szép gondolataink a karosszékben lapozgatva, képeket nézegetve is támadhatnak.

Akit pedig mégis megfertőz a dendrománia (famánia) vírusa, és nekivág, hogy sorra felkeresse ezeket a fákat, netán újabbakat is felfedezzen, az csak rokon lélek lehet, akinek jó utat kívánok!

BEVEZETÉS A DENDROMÁNIÁBA

A fák szinopszisa

Dendromániás tekintettel átfogva hazánk fáit, néhány fajuk erősen kiemelkedik a többi közül. Igazán nagy és öreg fákat a hársak, szelídgesztenyék és – legfőképp – a tölgyek között találunk. Ezek több száz évig élhetnek, masszív törzset növesztenek, tekintélyük megfellebbezhetetlen. Ebben a könyvben főleg velük foglalkozom.

Bár nem nőnek igazán nagyra, nemes szépségük és a hazai táj arculatához tartozásuk indokolja, hogy a bükkök se maradjanak említetlenül.

Betelepített, egzotikus fákkal nem foglalkozom, ezek nem is nőttek egyelőre túl nagyra, például még a legnagyobb mamutfenyők is csak 6 m körüli törzskörméretűek. Nem lehet azonban nem tudomást venni a platánokról, amelyek ugyan nem őshonosak, nem is nagyon öregek, de legnagyobb fáink ma már közülük kerülnek ki.

Óriásira nőhet a nyár és a fűz is, ezeket viszont gyakorlatilag lehetetlen számba venni, lajstromozni. Gyorsan nőnek, gyorsan pusztulnak, a közemlékezetbe ritkán kerülnek be, így csak néhány egészen kiemelkedő példányukat ismertetem. Aztán ott vannak azok a karakteres fák (kőris, éger, szil, juhar, lucfenyő, vadkörte), melyekből igazán méretes egyed nemigen akad, de egy-egy szép példányba belebotolva nem lehet csak úgy elmenni mellettük.

Még egy megjegyzés: ez a könyv nem botanikai szakkönyv, hanem dendromániai alapmű. Például nem foglalkozom különösebben az egyes fák pontos faji meghatározásával. Talán meglepő, de a precíz meghatározás sokszor még a szakembert is próbára teszi, bizonyos fajok ugyanis össze-vissza kereszteződnek. Itt többnyire olyan kategóriák szerepelnek, hogy tölgy, hárs, nyár, fűz. Ennyi elég is a famániás kirándulónak.

A számok bővületében

Magyarország legnagyobb fáit szándékoztam lajstromba venni. De hogyan definiáljuk a nagy fát? Milyen mérhető, kvantitatív bélyeget nevezünk ki a „nagyság” kritériumának? A kérdésre egyértelmű a válasz: a törzskörméretet kell mérni, mert ez a tömeg, az életkor és a tekintély mércéje. Százcentinként exkluzív klubokba csoportosíthatjuk a fákat: a négyszázasként említett fák törzskörmérete 400–499 cm, az ötszázaské 500–599 stb. A bizonytalan füzeket és nyárfákat nem számítva alig több mint száz olyan fa lehet az országban, melynek körmérete meghaladja a 600 cm-t. Ezeket tekinthetjük igazán kapitálisnak. Persze érdemes a különféle fajú fákat külön listákba sorolni. Más a karakterük, más a növekedési ütemük. Egy tölgy legfőljebb 3–4 cm-t gyarapodik évente körméretben, egy gyorsabban növekvő platán vagy pláne nyár jóval többet is felszedhet.

Felvetődhet, hogy érdemes-e egyáltalán méricskél-ni, hiszen minden fa külön egyéniség, más a habitusa, és akár egy kisebb körméretű fa is lehet olyan szemet gyönyörködtető, mint egy vastag, ám kevésbé látványos példány. Ez teljesen igaz, nincs is semmi kivetnivaló abban, ha valaki ilyen joviális módon nézegeti a fákat. Az igazi gyűjtőszenvédély azonban objektív mércét kíván. A favadászat izgalmához hozzátartozik a listák szerkesztése, rangsorok felállítása, a kapitális trófeák megszerzése. Élünk hát bátran a centik bővületében, ragadtassuk el magunkat a nagy számoktól, és ne fosszuk meg magunkat ettől az izgalomtól, amikor körbemérjük a hatalmas fatörzset, és a mérőszalag csak fogy és fogy...

A mérés finomságai

Hagyományosan a törzskörméretet mellmagasságban szokták mérni. Precízebb erdőmérnökök 130 cm talajszint feletti magasságnál mérnek. Ennyi azonban nem elég. Vannak felfelé szélesedő törzsek, talajköz-

ben szétágazók, dudorosak, karéjosak, előfordulnak mellmagasságban kikönyökölő oldalágak – hogyan lehet így összehasonlításokat tenni? A megoldás: a talaj szintje és 130 cm magasság között mérjük a lehető legkisebb körméretet, fektessük úgy fel a mérőszalagot, hogy a lehető legkisebbet mutassa! Így nem jut jogosulatlan előnyhöz sem a fölfelé szélesedő, sem a szerteágazó, netán dudoros, daganatos fa sem! Ez a módszer a lelkünknek is jót tesz: aki minél nagyobbakat akar mérni, az izgága és megbízhatatlan jellem lesz, aki a minimálisat keresi, az mértéktartást és alázatot tanul.

Túl korán azonban ne örüljünk, egészen pontos körméret ugyanis még így sem mérhető. Mert mi van, ha a fa hepehupás talajon áll, hol jelöljük ki a 130 cm-es magasságot? Hogyan hasonlítsuk a talajszinten szétágazó szőkedencsi hársat az egybetörzsű szabolcsbákaihoz vagy a belül üres ötvöskónyihoz? Mi legyen a többől nőtt sarjakkal, a több ágból összenőtt törzsekkel? Ráadásul a méretek évről évre változnak, és nemcsak fölfelé! Kitörik a törzsből egy darab, az öreg fákról lehámlik a kéreg, így lett a zsenyei tölgy 1020 centijéből 980. Alkudjunk hát meg magunkkal, kössünk kompromisszumot, és fogadjuk el, hogy listáink soha nem lehetnek tökéletesek. Még arra a gyakori kérdésre se nagyon tudunk választ adni, hogy melyik fa a legnagyobb az országban! (Egyébként ha a viszonylag ép, egybetörzsű fákat nézzük csak, az általam mértek közül egy kereken 1000 cm-es, Barcs melletti fekete nyár a legnagyobb.)

Ami a több fából összenőtt vagy törzssarjakkal vastagodó törzseket illeti: ami egybetartozik, azt egybemérjük, ami viszonylag jól elkülönül, azt külön – iránymutatónak itt is használjuk szerénységünket.

A felszerelésről

Szükséges mindenekelőtt egy mérőszalag. Aki 15 méteres szalaggal jár, azt egyetlen hazai fa sem hozhatja zavarba; az igazán optimisták 20 métereset

vigyenek. Kell még egy fényképezőgép, és ne hagyjuk otthon a bozótvágó kést! Ez utóbbin talán némelyek megbotránkoznak, de sokszor csalánosokon, tüskés bozótokon kell áttörni, és az öreg, korhadt törzseket fojtogató vadrózsák és bodzák lekaszabolása is elkerülhetetlen néha.

Ezek a felszerelés esszenciális darabjai. A kényesebbek vihetnek még magukkal térképet, esőkabátot, kutyariasztó spray-t és uzsonnát.

Mikor keressük a nagy fákat?

„Fázásra” legalkalmasabb a november és a február. Ilyenkor nincs döglesztő meleg, eltűnnek a szűrő-csipő rovarok – melegebb időben gyakorlatilag minden öreg tölgy törzse méretes hangyák korzója, a fás legelők bögölyhada pedig csak a dendrológusra vár. Novemberben már megroskad a gaz, februárban még nem nő ki, márpedig a sok ragadós-szűrős termés képes kiszédhetetlenül beburakodni a zokniba, cipőbe, nadrágba. Vegetációs időben átgázolni egy repce-földön (itt még a méhek is különösen agresszívek!) vagy búzamezőn nem a gyöngé szívűeknek való. A javasolt hónapokban napszúrás és villámcsapás sem fenyeget, és a laposan, alacsonyan sütő nap bámulatos fényviszonyokat tud teremteni. Egyes novemberekben még káprázatos lombszíneződés tanúi lehetünk, egy februári betörő melegfront pedig tavaszi ígéreteket hozó, hófoltos, jégcsapcsöpögős, vízermegindulós élményt kínál.

Persze mindez nem azt jelenti, hogy ne lenne alkalmas az év bármely szaka a „fázásra”! Ha tehetjük, keressük fel ugyanazt a fát különböző évszakokban, sőt, ínyenceknek csemegeként: ugyanabban a hónapban, de különböző években! Meg fogunk lepődni, mennyi növekedés és mennyi pusztulás tapasztalható a fán és környékén, mennyire ugyanaz minden, és mennyire más!

Információforrások és keresési technikák

Hogyan lehet megtalálni a nagy fákat? Úgy tíz-húsz évenként valakit annyira elkap a dendrománia, hogy csinál egy listát, kiad egy könyvet. Ilyen Balogh András rajzos könyve, Bartha Dénes gigantikus gyűjtése, Tardy János térképeket is mellékelő összeállítása (specifikációk a függelékben). Sajnos, vagyis inkább érthető módon, egyik sem teljes, és sok a bizonytalan, illetve hamis adat. Sok jelzett fa már nem létezik, vagy éppenséggel sokkal kisebb (ritkábban nagyobb), mint a listaadat. A közreműködők – jámbor földrajz-tanárok, naiv erdőkerülők, túlfűtött lokálpatrióták – sokszor csak úgy megsaccolják a méretet, összekeverik az átmérőt a kerülettel, innen a sok hibás adat (és azt se feledjük, a korábbi irodalomban még nem ismeretes a mérés helyes, minimalista technikája). Ahol térkép is van, az nagy segítség, de lehet nagy bosszúság is, mert sokszor csak úgy találomra rakott oda valaki egy pöttyöt, és a keresett fa kilométerekkel arrébb van. Mindazonáltal haszonnal forgathatunk régi térképeket és lokális túrakaiuzokat is.

Használhatjuk a telefont is – erdészek, polgármesterek, lelkészek sokszor szívesen adnak útbaigazítást. Az is igaz viszont, gyakran meddő a telefonálgatás, értetlenkednek a másik végén, nemzeti parkoknál ide-oda kapcsolgatnak, és egy idő után belefárad az ember a magyarázkodásba.

Nem lebecsülendő információforrást jelentenek ismerőseink, akik – ha már elterjedt dendromániás hírünk – nyitva tartják szemüket, és szállítják a megfigyeléseket.

Az otthoni alapos felkészülés után aztán útnak indulhatunk, és megközelíthetjük a helyszínt. Ha megállunk egy faluszélen vagy szőlőhegyen, és kipakolunk az autóból, tipikusan előbújik egy bizonyos távolságból gyanakodva figyelő nyugdíjas. Szóba elegyedünk, fákról beszélgetünk, és a borszagú öreg már mutatja is az utat, tartja a mérőszalag végét, és a végén behív egy pohár savanyú borra. Udvariasan

elhárítjuk, ha nem szeretjük a komplikációkat, a dohos, homályos, öregszagú szobákat, rozzant konyhákat, viaszosvászon terítőket, kihűlő vaskályhákat, a szegénységbe, leromlásba, betegségbe fulladó monológokat.

Ha nem lép elő egy nyugdíjas, kézenfekvő a kocsmában érdeklődni, de ez ritkán vezet eredményre. A környéken keveset mozgó, üveges tekintetű alkoholisták nehezen forgó nyelvvel visszakérdeznek: mi célból? A múzeumból jött?

Általában idős férfiak a preferált interjúalanyok, nőket és gyermekeket csekély eredménnyel kérdezhetünk. A gyerekeknek még nincs érzékük a nagy fákhöz, csak mászóalkalmatosságot látnak bennük. A hagyományos típusú nők pedig szívesen mondanak nagyokat – a szemükön látszik, hogy meg sem próbálnak belegondolni, mekkora is az a fa –, mert örömet akarnak szerezni. Számukra fontosabb az emberi kapcsolat, mint a tényszerű valóság. Mindazonáltal csinján bánjunk az előítéletekkel, mert kaptam én már nőktől is nagyszerű tippeket!

A „fázás” gyakran azzal jár, hogy tilosba tévedünk. Illetéktelen kerítésmászás, szigorúan védett területekre történő behatolás, magánbirtoksértés, tiltó táblák ignorálása – ez a fakeresés természetes velejárója. Azonban még a szigorú tekintetű erdészek, szűrős szemű biztonsági őrök is megenyhülnek, mikor kiderül, hogy nagy fákról van szó, s szívesen segítenek – köszönet nekik!

Ha mindezek a tippek nem elegendőek, vegyük elő ezt a könyvet! A helyszínre utalások sokat segítenek, bár megjegyzem, hogy emlékezetből íródtak le, és a húsz méter lehet, hogy valójában ötven. Nem is törekedtem arra, hogy pontos útvonalleírást adjak. Igazi eufóriához az kell, hogy az ember megküzdjön a sikerért. De ha minden kötél szakad, szerezzünk be egy GPS navigációs műszert, és használjuk a függelékben fellelhető koordinátákat! Így talán csökken a megtalálás öröme, de legalább biztosabbra mehetünk. Megjegyzem, az én egyszerű és kissé

megbízhatatlan készülékem csupán körülbelül ötvenméteres pontossággal adja meg a koordinátákat, de ekkora távolságról már többnyire kiveri az ember szemét a nagy fa.

Hogyan viselkedjünk a nagy fák közelében?

Az eufória csitulásával járjuk körbe a fát, szemléljük meg alaposan minden oldalról. Vegyük elő a fényképezőgépet, és örökössük meg gyűjteményünk számára. A méretarány érzékeltetésére állítsuk a fa mellé partnerünket, illetve ennek hiányában tegyük a fa tövébe hátizsákunkat. Időzített expozícióval magunk is rákerülhetünk a képre, léptékként szolgálva. Figyelem, nem mindegy, milyen pózban fényképezkedünk! Helytelen eljárás az előtérbe tolnakodni, kezünket birtokba vevően a fára helyezni, öntelten a lencsébe vigyorogni. A kompozíció fókuszában a fa legyen, ne a mi élményünk dokumentálása! A feszes, fegyelmezett állás a fa mellett megfelelő, de legalkalmasabb a fa felé fordulva feltekinteni a koronába.

A lényeg, hogy ne próbáljunk bizalmaskodni a nagy fával. Ezzel csak azt bizonyítanánk, hogy nem értünk semmit a falétekből, s így csak magunkat tesszük nevetségessé.

Ugyanakkor nyugodtan felmászhatsz a fára. Ez nem bizalmaskodás, hanem csupán különbözőségünk elismerése, emberi specialitásunk gyakorlása, s a fa ezt mit sem bánja, már csak azért is, mert a fa nem bán semmit.

Legendák és téveszmék

Mikor meglát egy famatuzsálemet, a naiv fakereső első gondolata: mi mindent megért, mennyi mindent látott ez a fa! Törökök, kurucok, labancok, a történelem viharai... Hamis, teljesen hamis! Egyrészt a fa nem lát semmit, csak futó rezgéseket, párákat, hőt és napfényt érzékel, minden aktivitása a táplálékszívás,

növekedés, szaporodás. Másrészt mit sem törődik a történelemmel, csak a jelenben él, ahhoz alkalmazkodik, végtelen toleranciával. Megjegyzem: igazán aktív életet csak egy vékony külső rétege él, a régebbi részek, a törzs belseje teljesen halott.

Így az igazi dendromániás számára érdektelenek azok a legendák, nevezetességek is, amelyek egyes fákhöz fűződnek. A nagy hadvezér ide kötötte lovát, a költő itt írta versét... Ezeknek többnyire semmi alapjuk nincsen. Ha lelkes folkloristák eleget szorongatják a falusi öregeket, bármelyik talál egy történetet valami elhantolt futóbetyárról, szerelmi bánatos grófkisasszonyról, akasztott molnárlegényről... Ha éppen olyan kedvünkben vagyunk, ilyeneket magunk is kitalálhatunk s terjeszthetünk, például:

Amikor bement a rádió, hogy a Szozuz *simán* leszállt, a baskói parasztok átmentek Simára, hogy ezt már megnézik maguknak (Sima és Baskó két kis falu a Zempléni-hegység szívében). Hogy nem találták az úrhajót, bánatukban megittak egy nagy csomó sört, s mielőtt hazaindultak, a folyadéktól egy tölgy tövénél szabadultak meg. Na, ettől nőtt ilyen hatalmasra a simai tölgy!

A fa lényege

Mi tehát akkor számunkra a nagy fák igazi lényege? Mi az a mágikus erő bennük, ami a darwinista-dendromániás embert mellbevágja?

Tudni kell: a fák nem emberek, hanem idegen lények, életstratégiájuk a felfoghatatlanságig más, fölösleges emberi-romantikus képzeteket társítani hozzájuk. A masszív, nagy fák nyilvánvalóvá teszik: másképp is lehet élni. A sok rohangálás, nyomakodás, harácsolás, információhabszolás csak az egyik stratégia. Ami nekünk a mindennapi életben számít, amiért törjük magunkat, az itt teljesen közömbös. Végtelen toleranciával viselni a hóleplet, a szelet, az esőt, a tűző napot, kutatni, szívni a tápanyagot, behegeszteni a sérülést, csak vinni-vinni előre a fakasztás-hajtás-növesztés-

kivirágzás-magnevelés-levélhullatás-nyugalomba merülés ciklusait, akár több százszor is... Noha mindnyájan önreprodukálódásra szelektálódtunk, itt más a lépték, a stílus, a stratégia. Ez ver fejbe bennünket, amikor megállunk egy nagy fa alatt: egy négyszáz éves fát megcsodálunk, egy ötszázastól elámulunk, a hatszáz éves lenyűgözőnek, a hétszáz éves látván pedig szép gondolataink támadnak létünk esetlegességéről és értelmetlenségéről.

Egy fa jellemzésénél persze elkerülhetetlen, hogy emerre is vonatkozó tulajdonságokkal ruházzuk fel. Szókincsünk véges, kommunikációnk emberi. Ne felejtsük azonban, hogy a leírás nem annyira a fára vonatkozik, hanem a bennünk keltett hatásra. Néhány jelzót azonban még így is kerülnünk kell. Ilyenek: bájos, kedves, bölcs.

Becslések, listák, ambíciók

Mindig felmerül, milyen idős lehet a fa. A méretből adódik valami következtetés, de ez függ az adott fafaj – akár életszakaszonként is változó – növekedési ütemétől, az illető példány genetikai adottságaitól, a termőhely alkalmasságától. Tölgyeink, szelídgesztenyéink és hársaink között lehetnek 200–300, sőt 400 évet megért példányok is. Egyszer Somogyban frissen kivágtott tölgy tuskójára akadtam. 500 cm körmérethez itt 136 évgyűrű párosult. Kedvezőtlenebb termőhelyű tölgy ekkora méret esetében valószínűleg jóval több évet számlál. Elvileg az élő fa évgyűrűit is meg lehet számolni, ha vékony fúrásmintát veszünk belőle. De minek zaklassuk a fákat? Továbbá: az évgyűrűk sem árulnak el mindent. A legöregebb fák belül ugyanis többnyire korhadtak, üresek. A kőszeg-királyvölgyi nevezetes gesztenyefa (10,5 m körüli körméret) évgyűrűit pusztulása után megszámlálták, hozzáadtak valamennyit a korhadt belső miatt, így négyszázvalahány év jött ki. Hogyan becsüljük hát a kort? A tapasztalat szerint a legbiztosabb becslési módszer az, hogy megkérdezzük a bennszülötteket, és amit mondanak, osztjuk kettővel.

Amikor az ezredforduló táján gyűjteni kezdtem a nagy fákat, fejembe vettem, hogy végigjáróm az ország összes 600 cm fölötti törzskörméretű fáját. Ez hatalmas, ám nagyjából teljesíthető feladatnak tűnt. Próbára teszi az ember kitartását, de nem haladja meg képességeit, és a beteljesülés örömét ígéri. Célt, értelmet ad a kalandnak, elvisz olyan helyekre, ahová soha nem jutnék el.

Aztán persze be kellett látni, teljes mértékben ez nem sikerülhet. A korábban említett bizonytalanságokon túl más akadálytényezők is vannak. Rengeteg fát fel kell keresni, mert egy ötszázas is hatszázassá nőhetett időközben, ha régi az adat, arról nem is beszélve, hogy sokszor nincs is konkrét méret a forrásokban. Meg aztán egyik lista sem lehet teljes. Mert bár az igazán nagy fákat számon tartják, azért lappanghat még hatalmas gesztenye az iharosberényi kertekben, akadhat még kapitális tölgy a járatlan Dráva menti erdőkben, meghúzódhat egy öreg hárs egy kastélyparkban. A tapasztalat azt mutatja, sok utánajárással ötszázas, sőt nagy szerencsével hatszázas, semmiféle listában nem szereplő tölgyet is lehet találni. Fűzből mezei patakok mentén, ártéri erdőkben nem kunszt hatszázast vagy akár nagyobbat is becserkészni. Dudoros törzsű fekete nyárból is akadnak ismeretlen hétszázások folyóink árterein. És egy rangsor soha nem lehet végleges. Vannak feltörekvő trónkövetelők, és ijesztő iramban pusztulnak a jelenlegi éllovasok.

Amennyire lehetett, azért igyekeztem teljessé tenni listáimat. Úgy vélem, tölgyből, hársból, gesztenyéből, platánból a lista tetején nemigen hiányzik semmi. Lefelé haladva egyre több hiányzó akadhat, maradt tehát még felfedeznivaló!

A fák élvezeti értéke

A számok, centik bővületéből egy pillanatra sem kiszakadva térjünk vissza arra a kérdésre, hogy a fának koronája, formája, egyénisége, környezete is van, és mindez jócskán belejátszik abba, milyen élvezeti érté-

ket jelent a dendromániás ember számára.

Feltűnő, milyen hasonlóság van a szarvasagancs és egy fa között. Évről évre nagyobb a korona, de aztán a csúcspont után már csak a tövtagasság marad meg, a korona kisebb és kisebb lesz (a szarvasbika „*visszarak*”), a hosszú ágak elfogynak, a súlypont lejjebb helyeződik. Ez adja az ötletet, hogy – az agancsok pontozásához hasonlóan – legyen egy pontrendszer, ami az élvezeti érték faktorait figyelembe veszi, s aminek alapján felállítható például nagy tölgyeink abszolút rangsora. Az egyik agancspontozási rendszer kiagyalójáról, nagy vadászunkról Nadler-pontozásnak elnevezett fapontozási szisztémában legnagyobb súllyal a törzskörméret esik latba – a centiben mért törzskörméret egytizedével alapozzuk meg a pontszámot. További 10-10 pont adható a következő öt szempont alapján: a fa egészsége, formája, koronájának nagysága, környezete és megközelíthetősége. (Ez utóbbi esetében annál több a pont, minél nehezebben lehet elérni, megtalálni a fát – a pontszám gyakorlatilag arányos a Budapesttől való távolsággal.) Így egy 900 centi törzskörméretű fa maximálisan $90+10+10+10+10+10=140$ pontot kaphat.

Fáink Nadler-pontozását magamra vállaltam, a listák megtalálhatók a függelékben.

Valami támpontot a pontozásban való eligazodáshoz a fényképekből is szerezhetünk. A kötet képei haladó amatőr géppel készültek 2000 és 2005 között, a rajtuk szereplő személyek családtagok, barátok, esetenként definiálatlan, lokális gyerekek. Igyekeztem a legnagyobb fákat hiánytalanul bemutatni; a kisebbek közül néhány élvezetesebb példány szerepel képekkel.

Negatívumok, speciális nehézségek

A dendrománia nagyszerű betegség, de vannak árnyoldalai is.

Az említett horgas-szúrós növényrészek, csipőszúró rovarok is okozhatnak kellemetlenségeket, vil-

lámcsapkodós viharok, hősúly alatt lezuhanó korhadt ágak is jelenthetnek kockázatot, az igazi veszélyek azonban nem ezekben rejlenek, hanem a dendrománia elhatalmasodásában. Figyeljünk a tünetekre: folyton forgó nyak, kutató tekintet, autóvezetésről elterelő figyelem, alig hallható motyogás. *„Ott egy ígéretes négyszázas, legközelebb megállok, megmérem, csak nem egy ötszázas hárs az ott a temető szélén, bocs, nem figyeltem, amott magasodik valami öreg fa, oda kell mennem, ezt még várjátok meg...”* Előrehaladott fertőződés esetén kötelességek elhanyagolása, megengedhetetlen költekezés, illegális kerítésmászás, a beszélgetési témák leszűkülése, kapitulációs példányokhoz közeledve szívdobogás fellépése, egyéb élmények degradálódása, embertömeg-fóbia is előfordulhat.

És még egy árnyoldal. Készüljünk fel a kudarcra, mert a *„fázás”* sokszor eredménytelen. Jobb esetben azért, mert csak nem találjuk a kiszemelt fát. Rosszabb, amikor megtaláljuk, de derékba törve, földre zuhanva – holtan. Nehéz leírni a döbbenetet és csalódást, amit egy listavezető váratlan-hirtelen pusztulása okoz, márpedig aki a legöregebb, legnagyobb fákat látogatja, annak számolnia kell ezzel.

Fakeresés közben rutinszerűen bekukkantunk az állomásokra, templomkertekbe, temetőkbe, kastélyparkokba. Ez utóbbiak különösen gazdag lelőhelyek, de bejárásuk sokszor nem problémamentes, mert

a kastély állami gondozott gyerekek otthona vagy éppen elmeógyógyintézet. Ide nem szívesen engednek idegent, s csak a portás vagy a felügyelő szerv főigazgatója segítségével juthatunk be. A ranglétra közbülső fokain állóknál hiába próbálkozunk. *„Szerelési munkálatok folynak, nem lehet bejönni”* – üzen ki a főnövér. A bejutással sincs vége a nehézségeknek. Minta nélkül felnövő, szabályozatlan gyerekek hangoskodnak, félrecsúszott agyú, magában kiabáló férfi rohángászik fel-alá. A nagy fa tövében fogatlan, hajlott öregasszony kuporog a szeméthalmon, mint törpe a kincsen, s felnéz ránk: *„A nagyságos-méltóságos úr hagyta emlékül a fát!”* Elbizonytalanodunk, kiköknünk. És ez máshol is megeshet velünk. Mert mihez kezdünk azzal az írni-olvasni nem tudó, füstszagú pusztai párral, akik azt tervezgetik, hogy egyszer majd jószág mellé olyan tanyára kerülnek, ahol vilány is van... Az ilyen helyzetekre még nincsen kidolgozva a megfelelő reakció, talán a legjobb hivatalosan viselkedni, gyorsan és határozottan mozogni.

De ne térjünk el tárgyunktól, és belátva lehetőségeink korlátjait, maradjunk meg dendromániás révületünkben!

Mindent összevetve, a dendrománia pozitívumai messze felülmúlják a negatívumokat. Kapjuk fel a hátizsákot, vágjunk bele, kalandra fel!